

*Кожухова Т.В.,**к.е.н., доцент,**доцент кафедри міжнародної економіки,
Криворізький економічний інститут*

ФІНАНСУВАННЯ СВІТОВИМ БАНКОМ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено основні аспекти співпраці Світового банку та України. Визначено сучасний стан фінансування МБРР і МФК проектів розвитку в Україні. Розкрито основні стратегічні аспекти фінансової діяльності Світового банку щодо підтримки проектів розвитку в Україні.

Ключові слова: фінансування, кредити, проекти, розвиток, стратегія, Світовий банк.

Постановка проблеми. Новий порядок денний у сфері розвитку, визначений у підсумковому документі Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [1], підтвердив важливу роль міжнародних фінансових організацій у наданні допомоги країнам, що розвиваються. Світовий банк, метою якого є підвищення рівня життя країн, що розвиваються, та найменш розвинених, грає провідну роль у визначенні шляхів фінансування програм розвитку. Кредити Світового банку є головним джерелом середньострокового і довгострокового фінансування для країн, що їх використовують. Україна має значні потреби у фінансуванні базових потреб населення, пов'язаних із покращанням охорони здоров'я та освіти, національних потреб щодо фінансування інвестицій на цілі сталого розвитку, таких як інфраструктура, розвиток сільських районів, адаптація до зміни клімату. Більше 20-ти років група Світового банку співпрацює з Україною та надає фінансові ресурси для досягнення сталого економічного зростання. Реалізація нової стратегії співпраці Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації та України, постійні зміни у фінансуванні через існуючі проблеми в освоєнні зарезервованих коштів, анулювання проектів зумовлюють необхідність визначення сучасного стану фінансування Світовим банком проектів розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання зовнішніх фінансових ресурсів у процесі світового економічного розвитку, співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями досліджували такі українські вчені, як О.Г. Білорус [2], Д.Г. Лук'яненко [2], В.Є. Новицький [2]. Загальні питання співробітництва Світового банку та України розглянуто О.Я. Долиновською [3], О.М. Михайлик [4]. Проблемам підвищення ефективності співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями присвячено праці В. Саричева [5], який проаналізував продуктивність співпраці України зі Світовим банком та визначив шляхи підвищення її ефективності в умовах сучасної політико-економічної кризи; О.О. Сльозко [6], яка надала оцінку ефективності інвестиційних проектів МБРР та ЄБРР в Україні; К.О. Рибальченко [7], яка запропонувала перспективні напрями вдосконалення механізму співпраці України зі Світовим банком в умовах глобалізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розроблення та реалізація нових проектів розвитку України, що фінансуються Світовим банком, поряд із недостатнім освоєнням коштів українською стороною, анулюванням проектів потребують постійної уваги.

Мета статті полягає у визначенні сучасного стану фінансування Світовим банком програм розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна фінансова корпорація (МФК) входять до складу групи організацій Світового банку, метою якого є підвищення рівня життя країн, що розвиваються. Позики МБРР – це кошти, що надаються групою Світового банку в борг державам – членам МБРР та під державні гарантії. МБРР має право також надавати позики МФК. За рахунок залучення МБРР коштів на світових ринках капіталу за низькою вартістю завдяки його високому рейтингу банк надає кредитні ресурси країнам із середнім рівнем доходу за ринковими ставками, що відповідають рівню цих країн, на більш вигідних умовах – у більшому обсязі, із довгими термінами погашення і на більш стійкій основі, ніж кошти, доступні на фінансових ринках [8]. МБРР отримує щорічний дохід за рахунок прибутку на власний капітал і невеликої маржі за наданими позиками, що дозволяє організації покривати свої операційні витрати, поповнювати резерви з метою зміцнення фінансового потенціалу, а також забезпечувати щорічне відрахування коштів до бюджету Міжнародної асоціації розвитку [8]. У 2015 фінансовому році (ф. р.) загальний обсяг нових зарезервованих кредитних ресурсів МБРР становив \$23,5 млрд. [9].

У центрі уваги МФК знаходиться робота з приватним сектором у країнах, що розвиваються, яка включає такі напрями діяльності: 1) інвестиційні послуги, що дозволяють компаніям управляти ризиками й розширюють їх доступ до міжнародних і місцевих ринків капіталу; 2) консультаційні послуги, спрямовані на стимулювання припливу приватних інвестицій, необхідного для розширення діяльності компаній, створення робочих місць та розвитку економіки; 3) управління активами МФК (мобілізація коштів і управління останніми від імені широкого кола інституційних інвесторів – суверенних фондів, пенсійних фондів, фінансових установ, що сприяють розвитку) [10].

Комплексна стратегія розвитку Світового банку визначає методи надання допомоги країнам, що розвиваються, і побудована за такими принципами: комплексність стратегій розвитку, формування з урахуванням довгострокової перспективи; провідна роль країни, формулювання за участю місцевих зацікавлених сторін, очолювання керівництва і координації програм країною, що отримує допомогу через налагодження партнерства із зацікавленими сторонами, оцінювання досягнення розвитку за допомогою результатів, що піддаються вимірюванню на місцях, із метою внесення корективів у стратегію з урахуванням результатів і мінливої обстановки [11].

За класифікацією Світового банку Україна відноситься до країн із доходом нижче середнього (валовий національний дохід на душу населення станом на 01 липня 2015 р. – \$3 560) [8]. Відтоді як Україна стала членом Світового банку (членом МБРР з 03 вересня 1992 р., МФК – 18 жовтня 1993 р.) загальна сума зобов'язань Банку перед Україною на фінансування 45 проєктів і програм становила понад \$9 млрд. [12]. Наразі співробітництво України зі Світовим банком здійснюється на основі Стратегії партнерства на 2012–2016 рр., яка спрямована на допомогу уряду в реалізації програми економічних реформ у багатьох сферах, включаючи бізнес-клімат, регулювання фінансового сектора, енергетичний сектор, управління державними фінансами і бюджетно-податкову політику.

Стратегія партнерства МБРР і МФК з Україною на 2012–2016 рр. включає два компоненти: 1) поліпшення державних послуг та державних фінансів: підтримка розбудови відносин із громадянами (відповідальне і збалансоване фіскальне управління; ефективність надання послуг з охорони здоров'я й освіти та адресна соціальна допомога; надання комунальних послуг (водопостачання, водовідведення, теплопостачання)); 2) підвищення політичної ефективності та економічної конкурентоспроможності: підтримка розбудови відносин із бізнесом (сприятливість, стабільність та прогнозованість середовища для бізнесу для вітчизняних і закордонних інвесторів; поліпшення інфраструктури для зменшення вартості ведення підприємницької діяльності; комплексне реформування сільськогосподарського сектора) [13].

Ураховуючи існуючі ризики для реалізації програми через непослідовне впровадження попередніх реформ, серйозні проблеми з урядуванням та уроки попередньої Стратегії партнерства з Україною, Світовий банк використовує калібрований

підхід до надання фінансової допомоги Україні, що полягає у помірному кредитному фінансуванні у разі загальмування реалізації реформ та у збільшенні обсягів фінансування і спектру інструментів у разі прискорення реформ, поліпшення урядування і готовності використати фінансування і знання банку [13].

За даними Світового банку, станом на 31.12.2015 р. початкова основна сума позик України становила \$9,7 млрд., освоєна сума – \$6,9 млрд., неосвоєна – \$2,4 млрд., скасована сума – \$0,5 млрд., зобов'язання перед Світовим банком за 41 позицією – \$5,6 млрд. [8]. Наразі кредитний портфель інвестиційних проєктів МБРР включає 13 активних проєктів розвитку України на загальну суму \$4,7 млрд., частка зарезервованих коштів за поточними проєктами станом на кінець 2015 р. становить 86,7% від загальної вартості проєктів (табл. 1).

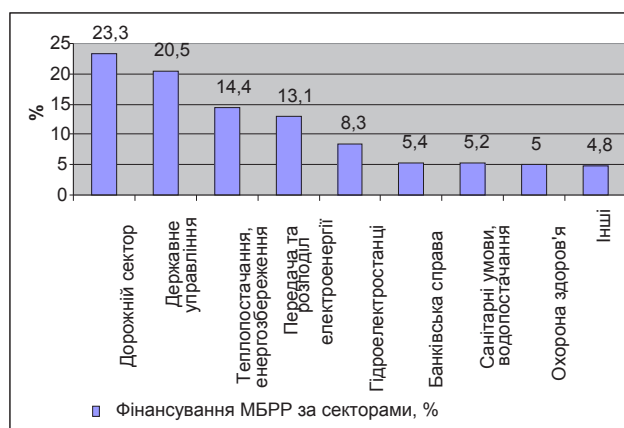

Рис. 1. Фінансування МБРР поточних проєктів розвитку України за секторами, % [8]

Таблиця 1

Фінансування МБРР поточних проєктів розвитку в Україні

Проект	Загальна вартість проєкту, \$ млн.	Зарезервовані кошти, \$ млн.
Проект реабілітації гідроелектростанцій (21.06.2005 – 30.06.2016)	374,5	106
Проект підтримки реформи енергетичного сектору та програми розвитку (02.08.2007 – 30.06.2016)	238	200
Гідроелектростанції – додаткове фінансування (з 19.11.2009)	66	60
Проект з підвищення енергоефективності (17.05.2011 – 31.03.2017)	200	200
Другий проєкт покращання автошляхів та безпеки руху (20.09.2012 – 31.12.2016)	562	450
Другий проєкт розвитку міської інфраструктури (22.05.2014 – 31.10.2020)	350	300
Проект підвищення енергоефективності у секторі централізованого теплопостачання (22.05.2014 – 30.10.2020)	382	332
Проект модернізації системи соціальної підтримки населення України (03.07.2014 – 01.10.2020)	300	300
Другий проєкт із передачі електроенергії (22.12.2014 – 30.06.2020)	378,43	330
Проект поліпшення охорони здоров'я на службі людей (04.03.2015 – 30.09.2020)	261,03	214,73
Кредитування політики розвитку – 2 (25.08.2015-30.06.2016)	500	500
Розвиток фінансового сектору – 2 (15.09.2015 – 30.06.2016)	500	500
Проект розвитку дорожнього сектору (03.11.2015 – 31.12.2021)	560	560
Разом	4671,96	4052,73

Джерело: [8]

Найбільші обсяги фінансування МБРР за поточними проектами розвитку України спрямовані до дорожнього сектору (частка у загальному обсязі становить 23,3%); на державне управління (20,5%), що включає загальний сектор, а також управління у сфері фінансів, енергетики та гірничодобувної промисловості, транспорту; теплопостачання та енергозбереження (14,4%); передачу та розподіл електроенергії (13,1%); великі гідроелектростанції (8,3%). Найменша частка коштів спрямована до секторів інших соціальних послуг, транспортного сектору, управління твердими відходами (4,8%) (рис. 1).

Аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку – 25,9% (у тому числі для розвитку приватного сектора – 17,8%), на міську інфраструктуру та надання послуг – 17,6%, розвиток фінансового сектора – 8,5%, системи соціального захисту – 7,9%, зміну клімату – 7,4%. Частка інших секторів (16,4%) включає кошти, спрямовані на вдосконалення правової інституційної бази в умовах розвитку ринкової економіки; державні витрати, управління фінансами та закупівлі; політику у сфері регулювання та конкуренції; оцінку і моніторинг уразливості; управління забрудненням повітря й екологічне благополуччя; управління боргом та стійкість бюджетної системи (рис. 2).

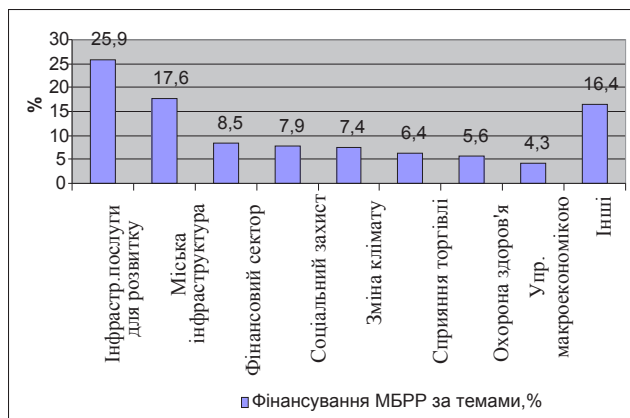

Рис. 2. Фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за темами, % [8]

Стратегія МФК в Україні полягає у підтримці стабілізації банківського сектора та цільового фінансування; агробізнесу та інфраструктури, що доповнюватиметься підтримкою двох міжсекторних тем – поліпшення бізнес-середовища та підвищення енергоефективності:

- стабілізація банківського сектора та цільового фінансування передбачає розширення Програми фінансування глобальної торгівлі для полегшення торгівлі та підтримки капіталізації і ліквідності низки банків, інвестиційну та дорадчу роботу з проблемними активами і непрацюючими позиками, надання через банки цільового фінансування малим і середнім підприємствам, сектору агробізнесу та заходам із підвищення енергоефективності;

- розвиток агробізнесу – центральна частина стратегії МФК в Україні – підтримуватиметься по всьому ланцюгу постачання для усунення «вузьких місць», що перешкоджають розвитку цього сектора, та отримання позитивних наслідків. Особлива увага проектам, які здійснюватимуться з окремими підпри-

ємствами для забезпечення максимального впливу завдяки демонстраційному ефекту. Дорадча допомога, орієнтована на поліпшення інвестиційного клімату для агробізнесу, приведення стандартів безпеки харчової продукції у відповідність до міжнародного рівня та розвиток агрострахування і доступ до агрофінансування;

- інфраструктура – розвиток відновлювальної енергетики, підтримка заходів з утилізації відходів, транспортних та ІТ-послуг, запровадження послуг з операційного консалтингу для підтримки структурування трансакцій державно-приватного партнерства та розроблення прозорих механізмів залучення фінансування приватного сектора. Підвищення енергоефективності через упровадження комплексних інвестиційних проектів і доповнення їх дорадчими послугами «Програми чистого виробництва», енергозбереження в житловому секторі та фінансування сталого енергетичного розвитку [13].

Наразі МФК упроваджує декілька консультаційних програм: 1) програма надходжень від урожаю (липень 2013 р. – липень 2016 р.); 2) програма підвищення ресурсоефективності в Україні (січень 2010 р. – липень 2017 р.); 3) проект сталого розвитку малих та середніх фермерських господарств (липень 2013 р. – липень 2017 р.); 4) проект консультативних послуг у сфері агростандартів в Україні (липень 2013 р. – липень 2016 р.); 5) проект енергоефективності в житлово-комунальному секторі України (січень 2010 р. – січень 2018 р.); 6) проект фінансування стабільної енергетики в Україні (липень 2010 р. – січень 2016 р.) [12]. Станом на кінець грудня 2014 р. портфель інвестиційних проектів МФК в Україні становив близько \$1,5 млрд. (\$894 млн. із власних рахунків та \$582 млн. – мобілізованих з інших джерел) [12].

Досліджуючи ефективність використання кредитів Світового банку в Україні, науковці визначають цілу низку проблем. Так, О.Я. Долиновська говорить про «недотримання Україною зобов'язань у рамках надання позик, невиконання вимог щодо співфінансування, затягування періоду ратифікації кредитних угод, неузгодженість дій органів влади у питаннях організаційного забезпечення позик тощо» [3]. О.О. Сльозко, розглядаючи проблеми з проведенням фінансування, до недоліків відносить «непрозорість роботи з коштами міжнародних фінансових організацій, повільність, непрофесіоналізм» із боку української сторони [6, с. 70]. Експерти Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України вказують на такі основні проблеми співробітництва з МБРР, як «непрозорість системи відбору проектів... та відсутність реальної оцінки ефективності реалізації проектів (при підготовці техніко-економічного обґрунтування оцінка робиться лише з точки зору ефективності використання коштів МБРР, а реальний соціально-економічний ефект не оцінюється)» [14], що призводить до неможливості здійснення вибору найбільш ефективного шляху реалізації таких проектів.

Попри значні обсяги виділених Світовим банком ресурсів на фінансування проектів розвитку в Україні існують проблеми в їх освоєнні, вибірка коштів є дуже низькою. За даними Світового банку, Україна завершила 2014 ф. р. із найвищим показником вибірки коштів, який сягнув рівня 31,6% [12]. К.О. Рибальченко, говорячи про неповне освоєння ресурсів, характерне для більшості проектів, та суттєве порушення графіків реалізації, зазначає, що «затримки в реалізації проектів та анулювання позик не тільки призводять до суттєвих додаткових фінансових утрат державного бюджету, але й зумовлюють утрату актуальності» [7, с. 17]. До чинників, які можуть впливати на затримки

реалізації проектів, Л.О. Першко, М.О. Мироненко відносять «обмежені технічні можливості сторін; відсутність адекватної інституційної бази, необхідної для підтримки проектів; зміни у почутті причетності до проектів працівників органів влади, зумовлені їхньою ротацією; конфлікт інтересів осіб і груп, пов'язаних із виконанням проектів» [15, с. 339]. Отже, зазначені вище проблеми здійснюють негативний вплив на ефективність допомоги Світового банку в реалізації економічних реформ України.

Висновки. Фінансування Світовим банком проектів розвитку України має важливе значення для реформування її економіки. Фінансова підтримка України сконцентрована Світовим банком на поліпшенні державних послуг і системи державних фінансів, бізнес-клімату для розблокування економічного потенціалу України. Наразі кредитно-інвестиційний портфель МБРР включає 13 проектів розвитку України, загальна вартість яких становить \$4,7 млрд. Найбільші обсяги фінансування МБРР спрямовані до дорожнього сектору, сектору державного управління, на теплопостачання та енергозбереження, передачу та розподіл електроенергії, великі гідроелектростанції. Аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектору, системи соціального захисту, зміну клімату. Ураховуючи вищезазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, Україні необхідно активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проектів, що фінансуються Світовим банком.

Література:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.un.org.
2. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко [та ін.] ; кер. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Доліновська О.Я. Співробітництво Світового банку та України / О.Я. Доліновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59194/10-Dolinovska.pdf?sequence=1>.
4. Михайлик О.М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР / О.М. Михайлик // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3962>.
5. Саричев В. Сучасна трансформація партнерства України з міжнародними фінансовими організаціями / В. Саричев // Економіст. – 2014. – № 7. – С. 18–20.

6. Сльозко О.О. Оцінка ефективності інвестиційних проектів МБРР та ЄБРР в Україні / О.О. Сльозко // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання МНУ імені В.А.Сухомлинського. – 2015. – Вип 7. – С. 66–71.
7. Рибальченко К.О. Механізм підвищення ефективності співпраці України зі Світовим банком в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / К.О. Рибальченко. – Київ, 2011. – 21 с.
8. Група Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>.
9. Годовой отчет Всемирного банка (2015 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>.
10. Международная финансовая корпорация [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifc.org/>.
11. Comprehensive Development Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/>.
12. Партнерство Світовий банк – Україна: огляд програм в країні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>.
13. Стратегія партнерства МБРР і МФК з Україною на 2012–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www-wds.worldbank.org/>.
14. Щодо вдосконалення роботи України з МВФ – МБРР : Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1601/>.
15. Першко Л.О. Світовий банк та Україна: проблеми і перспективи взаємодії / Л.О. Першко, М.О. Мироненко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 337–344.

Кожухова Т.В. Финансирование Всемирным банком программ развития в Украине

Аннотация. Исследованы основные аспекты сотрудничества Всемирного банка и Украины. Определено современное состояние финансирования МБРР и МФК проектов развития в Украине. Раскрыты основные стратегические аспекты финансовой деятельности Всемирного банка по поддержке проектов развития в Украине.

Ключевые слова: финансирование, кредиты, проекты, развитие, стратегия, Всемирный банк.

Kozhukhova T.V World Bank Financing of the development projects in Ukraine

Summary. In the article the main aspects of cooperation between Ukraine and the World Bank have been investigated. The current financing of IBRD and IFC the development projects in Ukraine has been defined. The basic strategic aspects of the financial activities of the World Bank to support development projects in Ukraine have been discovered.

Keywords: financing, loans, projects, development, strategy, World Bank.